

Protokoll fört vid pleniföredragning

Social- och miljöavdelningen

Allmänna byrån, S1

Närvarande
KS, AH, MP, CG, IZ, AZFrånvarande
JJJusterat
OmedelbartOrdförande
Lantråd
Katrín SjögrenFöredragande
Minister
Arsim ZekajProtokollförelse
Avdelningschef
Otto Ilmonen

Nr 1

Behörighetskonflikt rättspsykiatrisk vård.

ÅLR 2023/9355

24 S1

Beslut

Ålands landskapsregering beslöt i enlighet med 60 § 2 mom. självstyrelselagen för Åland inlämna en framställan till Högsta domstolen enligt **bilaga S125P01** vad gäller att avgöra behörighetskonflikten med riket rörande rättspsykiatrisk vård.

Hänvisning
Behörighetskonflikt rörande rättspsykiatrisk vård

Högsta domstolen
PB 301
FI-00171 HELSINGFORS

Kontaktperson
Social- och miljöavdelningens avdelningschef
Otto Ilmonen, telefon +358 (0)18 25260
otto.ilmonen@regeringen.ax

korkein.oikeus@oikeus.fi

Ärende

Behörighetskonflikt rättspsykiatrisk vård

Ålands landskapsregering yrkar att Högsta domstolen i enlighet med 60 § 2 mom. självstyrelselag (ÅFS 1991:71) för Åland avgör förvaltningsbehörigheten för rättspsykiatrisk vård då Ålands landskapsregering och social- och hälsovårdsministeriet har olika uppfattning om det är riket eller Åland som enligt självstyrelselagen har förvaltningsbehörigheten och som en följd därav kostnadsansvaret för den rättspsykiatriska vården och dito inom specialomsorgen.

Lagstiftningsbehörighet

Enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen hör administrativa ingrepp i den personliga friheten till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen hör även behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt 27 § 22 punkten i självstyrelselagen har riket också lagstiftningsbehörighet i fråga om straffrätt med undantag av vad som stadgas i 18 § 25 punkten där det regleras att till landskapets lagstiftningsbehörighet hör beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Bakgrund

Ålands landskapsregering har i en skrivelse 1.12.2023 till social- och hälsovårdsministeriet (SHM) lyft frågan om kostnadsansvaret för rättspsykiatrisk vård grundat på att lagstiftningsbehörigheten och därmed förvaltningsbehörigheten är rikets enligt 27 § 24 punkten och 30 § 1 mom. självstyrelselagen (**bilaga 1**). I sin skrivelse till social- och hälsovårdsministeriet påtalar landskapsregeringen att under det pågående arbetet med förslag till revidering av självstyrelselagen har det framkommit att landskapsmyndigheten

Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) betalat för rättspsykiatrisk vård för invånare bosatta på Åland trots att förvaltningsbehörigheten enligt landskapsregeringens uppfattning är rikets. I Ålandsarbetsgruppens betänkande med förslag till lag om ändring av självstyrelselagen för Åland, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:1 konstateras att: *"Under beredningen av det s.k. sote100-lagpaketet (RP 56/2021 rd) identifierades dessutom ett behov av att komplettera självstyrelselagen med vissa andra befogenheter av rikslagstiftningsnatur för självstyrelsemyndigheterna. Befogenheterna som avser administrativa ingrepp i den personliga friheten i den psykiatriska vården samt övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården, vilka Ålands hälso- och sjukvårdsmyndighet för närvarande saknar stöd för i självstyrelselagen. Nämnda befogenheter, som i riket från den 1 januari 2023 innehas av välfärdsområdena, ska för hälso- och sjukvårdens del i landskapet också enligt arbetsgruppen beaktas genom ändring av självstyrelselagen."*

Målsättningen att genom ändring av självstyrelselagen reglera landskapsmyndigheten Ålands hälso- och sjukvårds befogenheter att handa förvaltningsuppgifter inom rikets lagstiftningsområden till denna del har ännu inte uppnåtts. Landskapsregeringen konstaterar allmänt att förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten enligt 23 § och 30 § självstyrelselagen om inte annat anges i självstyrelselagen eller behörighet har överförs genom en överenskommelseförordning enligt 32 § självstyrelselagen.

Rättspsykiatrisk vård

Domstol kan enligt rättegångsbalken (FFS 4/1734) på vissa grunder bestämma att sinnestillståndet hos en svarande i ett brottmål ska undersökas. Vid Institutet för hälsa och välfärd (THL) finns enligt lag om Institutet för hälsa och välfärd (FFS 668/2008) nämnden för rättspsykiatriska ärenden som behandlar och avgör de utlåtandeärenden som avses i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken och som gäller en persons sinnestillstånd eller farlighet och ärenden som gäller bestämmande av vård på psykiatriskt sjukhus eller på anstalt för specialomsorger. Institutet för hälsa- och välfärd betalar kostnaderna för sinnesundersökningen för personer bosatta på Åland i enlighet med principen i självstyrelselagen om att förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheter.

Som det framkommit beslutar nämnden för rättspsykiatriska ärenden vid THL om rättspsykiatrisk sjukhusvård eller om specialomsorg för person med utvecklingsstörning. Detta i de fall där en person efter avslutad sinnesundersökning bedömts behöva antingen psykiatrisk sjukhusvård oberoende av personens vilja eller mot den vederbörandes egen vilja specialomsorg om det gäller person med utvecklingsstörning. Nämnden beslutar också om avslutande av sådan vård. När sjukhusvården ännu fortsätter, kan en rättspsykiatrisk patient överföras till att övervakas av hälso- och sjukvårdens

verksamhetsenhet ett halvår åt gången genom ett beslut fattat av THL. Genom en övervakad öppenvårdsperiod kan man bedöma hur patienten klarar sig utan sjukhusvård, innan ett beslut om att avsluta sjukhusvården har fattats av nämnden. Sjukhusvården för de som är bosatta på Åland och bedömts behöva rättspsykiatrisk vård ges vid Gamla Vasa sjukhus som är statens sinnessjukhus och som är underställt forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (THL).

Enligt landskapsregeringen är det ostridigt att lagstiftningsbehörigheten och förvaltningsbehörigheten gällande rättspsykiatrisk vård i sin helhet tillhör riket och följaktligen ska riket bära hela kostnadsansvaret. Det belopp som staten årligen överför till landskapet Åland utgående från 7 kapitlet självstyrelselagen och som är avsedd att möjliggöra en ekonomisk självstyrelse för landskapet Åland är i enlighet med 45 § avsedd för att täcka utgifter för självstyrelsen det vill säga utgifter inom självstyrelsens lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet. Då vården för personer bosatta på Åland sker i statens sinnessjukhus och förvaltningen av slutenvården handhas av riket ska riket bära kostnadsansvaret samt för överföring av en patient till ÅHS för övervakad öppenvårdsperiod behöver, enligt landskapsregeringen, en överenskommelseförordning i enlighet med 32 § i självstyrelselagen ingås.

I en överenskommelseförordning kan det införas bestämmelser om kostnader vilket det konstateras i "Betänkande av Ålandsarbetsgruppen 2023, Utredning av vissa frågeställningar i anslutning till Ålands självstyrelse i utveckling", justitieministeriets publikationer, betänkanden och utlåtanden 2024:37: "*I en överenskommelseförordning intas i regel en bestämmelse som reglerar det fortsatta kostnadsansvaret för den myndighet i riket eller landskapet, vars förvaltningsuppgifter i förordning överförs till den andra parten. I självstyrelselagens förarbeten anges att det är brukligt att i överenskommelseförordningen införa en bestämmelse om kostnader som härrör från de uppgifter som är föremål för den överlåtande myndighetens kostnadsansvar. Genom detta förfarande har man i ärenden som gäller överenskommelseförordningar undgått behovet att se över förutsättningarna för ändring av avräkningsgrunden (RP 320/2018 rd, s. 15). Undantagna från nämnda princip har varit situationer där den myndighet som i förordning övertar uppgifter av den andra myndighetsparten, inte uttryckligen förutsatt ersättning för smärre förvaltningsutgifter som den åsamkas.*"

Social- och hälsovårdsministeriets svar till landskapsregeringen

I sin svarsskrivelse av 10.7.2024 anför SHM att huvudregeln enligt 18 § i självstyrelselagen för Åland (FFS 1144/1991) är att landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård (**bilaga 2**). Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård, med de undantag som anges i 27 § 24, 29 och 30 punkten i den lagen. Administrativa ingrepp i den personliga friheten hör till rikets lagstiftningsbehörighet, vilket anges i 27 § 24 punkten i

självstyrelselagen för Åland. Detta utgör enligt SHM ett undantag från landskapets lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvården.

SHM konstaterar att Institutet för hälsa och välfärd har hand om de rättspsykiatriska myndighetsuppgifterna i hela Finland på ett sätt som det har föreskrivits om separat. Hänvisande till mentalvårdslagen (FFS 1116/1990) anför SHM att välfärdsområdet ska inom sitt område se till att vård oberoende av patientens vilja ordnas som en del av den specialiserade sjukvården. Efter att THL har bestämt att patienten ska bli vårdad oberoende av sin vilja är det i riket välfärdsområdena som har kostnadsansvaret för vården konstaterar SHM. Om de sinnesundersökningar som utförs av välfärdsområdena föreskrivs det i mentalvårdslagen skriver SHM och de kostnader som uppkommit till följd av undersökningarna i fråga ska betalas av statens medel. Det är fallet eftersom sinnesundersökningar görs baserat på domstolsbeslut konstaterar SHM.

Bestämmelsen om administrativa ingrepp i den personliga friheten handlar i det här sammanhanget enligt SHM inte om att reglera anförtröendet av någon separat och självständig förvaltningsuppgift, utan den är förfarandereglering som ska iakttas vid skötseln av en separat föreskriven, befintlig förvaltningsuppgift. Förvaltningsuppgiften i fråga handlar då om att organisera och producera den social- och hälsovårdstjänst vars genomförande kan kräva ingrepp i klientens eller patientens personliga frihet enligt SHM.

SHM skriver vidare att social- och hälsovårdstjänsterna på Åland regleras genom landskapslag och de förvaltningsuppgifter som gäller dem svarar landskapet för. Sådan förfarandereglering som omfattas av rikets lagstiftningsbehörighet ska enligt SHM tillämpas på Åland hos den myndighet som med stöd av landskapslagstiftningen sköter de uppgifter som hör till det område, där det är nödvändigt med administrativa ingrepp.

SHM anser att landskapet Åland har en skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för sina invånare, inklusive sådan vård oberoende av patientens vilja som THL beslutat om på rättspsykiatriska grunder. Uppgiften är enligt SHM en integrerad del av den uppgiftshelhet som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Skyldigheten baserar sig enligt SHM på landskapets ansvar för att ordna hälso- och sjukvård, men också på dess lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård.

Kostnadsansvaret följer med utförandet av uppgiften och den förvaltningsbehörighet som hänför sig till uppgiften, om inte något annat särskilt föreskrivs skriver SHM och fortsätter att enligt de gällande bestämmelserna har den myndighet som producerar den egentliga tjänsten kostnadsansvaret i de ärenden som frågan gäller. I riket har lokalförvaltningen kostnadsansvaret för vården, när THL har förordnat en person till vård oberoende av personens vilja. SHM ser ingen grund för att bedöma kostnadsansvaret på något annat sätt för landskapet Åland trots att den rikslagstiftning som reglerar kostnadsansvaret i övriga Finland inte är tillämplig på Åland.

Ålands landskapsregering anför

Den allmänna förvaltningsbehörigheten gällande rättspsykiatrisk vård regleras inte särskilt i självstyrelselagen. Enligt landskapsregeringen sammanblandar SHM förvaltningsbehörigheten för hälso- och sjukvården till den del lagstiftningsbehörigheten är Ålands med den förvaltningsbehörighet som ankommer på riket utgående från att det är förvaltning och myndighetsuppgifter som framgår i rikslagstiftning. I rikslag kan inte en landskapsmyndighet ges förvaltningsuppgifter då detta strider mot 18 § 1 och 2 punkten i självstyrelselagen och den åländska lagstiftningsbehörigheten rörande landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter samt lagstiftningsbehörigheten rörande landskapets tjänstemän. Därtill tillämpas i praktiken inte fullt ut idag det som SHM skriver att *"den myndighet som producerar den egentliga tjänsten har kostnadsansvaret"* då detta strider mot fördelningen av lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet mellan riket och landskapet Åland i självstyrelselagen som normhierarkiskt är en lag på grundlagsnivå.

Landskapsregeringen anser att det ministeriet anför om förvaltningsbehörigheten inte är grundat i självstyrelselagen. I RP 73/1990 sägs om rikets lagstiftningsbehörighet i 27 § 24 punkten: *"Frågor som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten skall enligt förslaget regleras i rikslagstiftningen. Detta gäller sådana ingrepp inom samtliga rättsområden. Sålunda innefattar stadgandet även gällande bestämmelser om "sinnessjuklagstiftningen, såvitt angår den del av lagstiftningen, som innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantastligheten eller äger samband med straffprocessen eller straffverkställigheten"*.

Behörighetsfördelningen mellan landskapet Ålands och rikets myndigheter i förvaltningsärenden, förvaltningsbehörigheten, motsvarar fördelningen av lagstiftningsbehörigheten, bortsett från de undantag och tillägg som nämns i 23 och 30 § i självstyrelselagen. Högsta domstolen har konstaterat att förvaltningsbehörigheten i princip följer lagstiftningskompetensen. Detta gäller ifall annat inte anges i självstyrelselagen eller avvikelser gjorts genom en överenskommelseförordning (HD: 2021:83). Utgångspunkten är att riksmyndigheterna sköter förvaltningsuppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet medan självstyrelsemyndigheterna sköter uppgifterna inom landskapets lagstiftningsbehörighet. I enlighet med behörighetsfördelningen i självstyrelselagen handlägger kommunerna dels ärenden som utgör landskapsbehörighet, dels ärenden som utgör riksbehörighet. Däremot är det uteslutet att genom rikslagstiftning överföra riksuppgifter på landskapets myndigheter (ÅD nr 18/21, s. 4). Ålandsdelegationen har även i flera utlåtanden fastslagit att den som har förvaltningsbehörigheten också har kostnadsansvaret för myndighetsuppgifterna i fråga (se t.ex. ÅD 14/24, ÅD 23/24, ÅD 34/24).

Utgångspunkten är således även att lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i hälso- och sjukvårds angelägenheter är delad mellan landskapet Åland och riket på det sätt som följer av självstyrelselagen. Förvaltningsbehörigheten följer i princip lagstiftningskompetensen. Detta gäller ifall annat inte anges i självstyrelselagen eller avvikelser gjorts genom en överenskommelseförordning såsom Republikens presidents förordning (ÅFS 2010:2) om vissa förvaltningsuppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland.

Landskapsregeringen betonar att behörighetsfördelningen i självstyrelselagen gällande lagstiftning och förvaltning är strikt och exklusiv. Om riket har lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet, kan inte en landskapsmyndighet sköta sådana förvaltningsuppgifter, om inte dessa specifikt har överförts. Landskapet Åland har inte heller rätt att lagstifta på området, ha tillsyn över verksamheten i fråga eller på något sätt styra verksamheten genom anvisningar eller liknande.

Ålands landskapsregering anför analogt med Högsta domstolens avgörande 2021:83 av 15.11.2021 att eftersom de rättsområden som berör hälso- och sjukvårdens verksamhet på Åland enligt självstyrelselagen utgör delad lagstiftningsbehörighet mellan landskapet och riket, är utgångspunkten den att även förvaltningsbehörigheten enligt självstyrelselagen hör dels till landskapets och dels till rikets behörighet. Rikets hälso- och sjukvårdslagstiftning kan inte påverka den behörighetsfördelning som följer av självstyrelselagen. Att välfärdsområdena i riket utgående från rikslagstiftning har förvaltningsansvaret och kostnadsansvaret för rättspsykiatrisk vård har ingen som helst relevans vad gäller hur förvaltningsansvaret och kostnadsansvaret för rättspsykiatrisk vård ska bedömas utgående från självstyrelselagen. Att så är fallet följer av 69 § självstyrelselagen där det tydligt framgår att lagen inte kan ändras eller upphävas annat än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget, inte heller kan avvikelse från den göras på något annat sätt.

Om vård på statens sinnessjukhus, sinnesundersökning av en person som förordnats till sinnesundersökning och vård oberoende av personens vilja regleras i mentalvårdslagen (FFS 1116/1990), det vill säga i rikslagstiftning.

Landskapsregeringen anser att enligt behörighetsfördelningen i 18 §, 23 §, 27 § och 30 § självstyrelselagen samt utgående från 69 § självstyrelselagen så tillhör såväl lagstiftnings- som förvaltningsbehörigheten för rättspsykiatrisk vård, omfattande såväl sjukhusvård som öppenvård, riket. Landskapsregeringen anser det ostridigt att rättspsykiatrisk vård faller inom 27 § 24 punkten självstyrelselagen om administrativa ingrepp i den personliga friheten. Enligt 32 § 1 mom. självstyrelselagen kan genom förordning och med landskapsregeringens samtycke uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tills vidare överföras på en landskapsmyndighet eller uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet (överenskommelseförordning).

Enligt landskapsregeringen behövs en överenskommelseförordning om landskapsmyndigheten Ålands hälso- och sjukvård ska verkställa rättspsykiatrisk öppenvård på Åland. En sådan överenskommelseförordning finns inte och har heller aldrig funnits.

Med hänvisning till ovan framförda framställer Ålands landskapsregering att Högsta domstolen fastställer att lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten gällande rättspsykiatrisk vård och dito specialomsorg i sin helhet enligt självstyrelselagen är rikets samt att därav även följer att riket har kostnadsansvaret för rättspsykiatrisk vård och specialomsorg i sin helhet.

Lantråd

Katrin Sjögren

Minister

Arsim Zekaj

BILAGOR

Bilaga 1 - Ålands landskapsregerings skrivelse till social- och hälsovårdsministeriet av den 1 december 2023 (ÅLR 2023/9355).

Bilaga 2 - Social- och hälsovårdsministeriets svar på skrivelsen 10.7.2024 (VN/35195/2023).

FÖR KÄNNEDOM

Ålands lagting, självstyrelsepolitiska nämnden, info@lagtinget.ax
Veli-Mikko Niemi, kanslichef, social- och hälsovårdsministeriet,
veli-mikko.niemi@gov.fi
Mia Mäkinen, social- och hälsovårdsministeriet, mia.makinen@gov.fi
Janina Groop-Bondestam, lagstiftningsråd, justitieministeriet,
janina.groop-bondestam@gov.fi
Justitiekanslersämbetet, registratorskontoret.jka@gov.fi
Mats Löfström, riksdagsledamot, mats.lofstrom@riksdagen.fi
Ålands representant i Helsingfors, Johan Ehn, johan.ehn@regeringen.ax

Hänvisning
Kostnaderna för rättspsykiatrisk vård

Kontaktperson
Bengt Michelsson, telefon +358 (0)18 25260
bengt.michelsson@regeringen.ax

Social- och hälsovårdsministeriet
Pb 33
FI-00023 STATSRÅDET

registratorskontoret.shm@gov.fi

Ärende

Kostnaderna för rättspsykiatrisk vård

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen (1991:71) för Åland hör hälso- och sjukvård till landskapets lagstiftningsbehörighet, med vissa undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkterna. Enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen hör administrativa ingrepp i den personliga friheten till rikets lagstiftningsbehörighet medan enligt 27 § 29 punkten hör smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning och rättsmedicinska undersökningar till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt 27 § 30 punkten hör behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål även till rikets lagstiftningsbehörighet.

Enligt 27 § 22 punkten har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om straffrätt med undantag av vad som stadgas i 18 § 25 punkten där det regleras att till landskapets lagstiftningsbehörighet hör beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Under det pågående arbetet med förslag till revidering av självstyrelselagen har det framkommit att myndigheten Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) betalat för rättspsykiatrisk vård för invånare i Åland.

Domstol kan enligt rättegångsbalken (FFS 4/1734) på vissa grunder bestämma att sinnestillståndet hos en svarande i ett brottmål ska undersökas. Vid Institutet för hälsa och välfärd finns enligt lag om Institutet för hälsa och välfärd (FFS 668/2008) nämnden för rättspsykiatriska ärenden som behandlar och avgör de utlåtandeärenden som avses i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken och som gäller en persons sinnestillstånd eller farlighet, ärenden som gäller bestämmande av vård på psykiatriskt sjukhus eller på anstalt för specialomsorger. Institutet för hälsa- och välfärd betalar kostnaderna för

sinnesundersökningen i enlighet med principen i självstyrelselagen om att förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheter. Kostnadsansvaret inkluderas i förvaltningsbehörigheten.

Som det framkommit ovan beslutar nämnden för rättspsykiatriska ärenden om psykiatrisk sjukhusvård eller om specialomsorg om person med utvecklingsstörning. Detta i de fall där en person efter avslutad sinnesundersökning bedömts behöva antingen psykiatrisk sjukhusvård oberoende av personens vilja eller, mot den vederbörandes egen vilja, specialomsorg om person med utvecklingsstörning. Nämnden beslutar också om avslutande av sådan vård. När sjukhusvården ännu fortsätter, kan en rättspsykiatrisk patient överföras till att övervakas av hälso- och sjukvårdens verksamhetsenhet ett halvår åt gången genom ett beslut fattat av Institutet för hälsa och välfärd. Genom en övervakad öppenvårdsperiod kan man bedöma hur patienten klarar sig utan sjukhusvård, innan ett beslut om att avsluta sjukhusvården har fattats.

Det kan med andra ord konstateras att lagstiftningsbehörigheten och förvaltningsbehörigheten gällande rättspsykiatrisk vård i sin helhet tillhör riket och följaktligen ska riket bära hela kostnadsansvaret. Ålands landskapsregering anmodar därför den offentliga hälso- och sjukvårdsmyndigheten Ålands hälso- och sjukvård att i fortsättningen bestrida fakturor för vård som Institutet för hälsa och välfärd beslutat om på rättspsykiatriska grunder. För en eventuell framtida överföring av en patient till ÅHS för övervakad öppenvårdsperiod behövs en överenskommelseförordning i enlighet med 32 § i självstyrelselagen.

Ålands landskapsregering emotser att social- och hälsovårdsministeriet i skyndsam ordning involverar landskapsregeringen i beredning av en överenskommelseförordning och informerar berörda statliga förvaltningsmyndigheter om rättsläget.

Minister

Annette Holmberg-Jansson

Avdelningschef

Bengt Michelsson

FÖR KÄNNEDOM

Institutet för hälsa och välfärd (THL), Pb 30, FI-00271 HELSINGFORS
Ålands hälso- och sjukvård, registrator@ahs.ax
Självstyrelsepolitiska nämnden, susanne.eriksson@lagtinget.ax
Mats Löfström, riksdagsledamot, mats.lofstrom@riksdagen.fi
Johan Ehn, Ålands representant i Helsingfors, johan.ehn@regeringen.ax

VN/35195/2023

Social- och hälsovårdsministeriets svar i ärendet ÅLR 2023/9355, Kostnaderna för rättspsykiatrisk vård

Bästa mottagare!

Social- och hälsovårdsministeriet har tagit emot ert brev i det ärende som anges i rubriken. Ni skriver att det under arbetet med revidering av självstyrelselagen har kommit fram att Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS, har betalat för den rättspsykiatriska vården för invånare på Åland trots att kostnadsansvaret enligt landskapet egentligen hör till riket. Baserat på ert brev har vi utrett saken.

Huvudregeln enligt 18 § i självstyrelselagen för Åland (FFS 1144/1991) är att landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård. Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård, med de undantag som anges i 27 § 24, 29 och 30 punkten i den lagen. Administrativa ingrepp i den personliga friheten hör till rikets lagstiftningsbehörighet, vilket anges i 27 § 24 punkten i självstyrelselagen för Åland. Detta utgör ett undantag från landskapets lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvården.

Institutet för hälsa och välfärd har hand om de rättspsykiatriska myndighetsuppgifterna i hela Finland på ett sätt som det har föreskrivits om separat. Enligt mentalvårdslagen (FFS 1116/1990) ska välfärdsområdet inom sitt område se till att vård oberoende av patientens vilja ordnas som en del av den specialiserade sjukvården. Efter att Institutet för hälsa och välfärd har bestämt att patienten ska bli vårdad oberoende av sin vilja är det i riket välfärdsområdena som har kostnadsansvaret för vården. Om de sinnesundersökningar som utförs av välfärdsområdena föreskrivs det i mentalvårdslagen att de kostnader som uppkommit till följd av undersökningarna i fråga ska betalas av statens medel. Det är fallet eftersom sinnesundersökningar görs baserat på domstolsbeslut.

Bestämmelsen om administrativa ingrepp i den personliga friheten handlar i det här sammanhanget inte om att reglera anförtroendet av någon separat och självständig förvaltningsuppgift, utan den är förfarandereglering som ska iakttas vid skötseln av en separat föreskriven, befintlig förvaltningsuppgift. Förvaltningsuppgiften i fråga handlar då om att organisera och producera den social- och hälsovårdstjänst vars genomförande kan kräva ingrepp i klientens eller patientens personliga frihet. Social- och hälsovårdstjänsterna på Åland regleras genom landskapslag, och de förvaltningsuppgifter som gäller dem svarar landskapet för. Sådan förfarandereglering som omfattas av rikets lagstiftningsbehörighet ska enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning tillämpas på Åland hos den myndighet, som med stöd av landskapslagstiftningen sköter de uppgifter som hör till det område, där det är nödvändigt med administrativa ingrepp. Social- och hälsovårdsministeriet anser att landskapet Åland har en skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för sina invånare, inklusive sådan vård oberoende av patientens vilja som Institutet för hälsa och välfärd beslutat om på rättspsykiatriska grunder. Uppgiften är en integrerad del av den uppgiftshelhet som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Skyldigheten baserar sig på landskapets ansvar för att ordna hälso- och sjukvård, men också på dess lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård. Kostnadsansvaret följer med utförandet av uppgiften och den förvaltningsbehörighet som hänför sig till uppgiften, om inte något annat särskilt föreskrivs. Enligt de gällande bestämmelserna har den myndighet som producerar den egentliga tjänsten kostnadsansvaret i de ärenden som frågan gäller. I riket har lokalförvaltningen kostnadsansvaret för vården, när Institutet för hälsa och välfärd har förordnat en person till vård oberoende av personens vilja. Social- och hälsovårdsministeriet ser ingen grund för att bedöma kostnadsansvaret på något annat sätt för landskapet.

Ålandsdelegationen konstaterade i sitt utlåtande av den 25 februari 2021 i samband med social- och hälsovårdsreformen och välfärdsområdesreformen att självstyrelselagen inte ställer några hinder för att

VN/35195/2023

sådana uppgifter som hör till rikets behörighet och som enligt rikslagstiftningen hör till kommunerna kvarstår hos kommunerna i landskapet Åland, även om de på annat håll i Finland överförs till myndigheter som inte finns på Åland. Även grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande i samband med social- och hälsovårdsreformen att förslagen till bestämmelser om ordnande av social- och hälsovården och räddningsväsendet inte direkt gäller den åländska självstyrelsen och att uppgifter inte heller kommer att överföras från kommunerna i landskapet Åland i och med reformen. (GrUU 17/2021 rd, st. 191–192). Således har de strukturella ändringarna i anknytning till organiseringsansvaret för social- och hälsovårdstjänsterna, som trätt i kraft i riket, inga rättsverkningar i landskapet Åland. De förvaltningsuppgifter som kommunernas och landskapsförvaltningens myndigheter ansvarade för i det rättsläge som föregick reformerna och den lagstiftning som tillämpas på dem har inte förändrats. Således har det inte heller skett några förändringar i finansieringsansvaret för skötseln av uppgifterna.

På ovannämnda grunder ser social- och hälsovårdsministeriet ingen grund för bestridande av fakturor för vård som Institutet för hälsa och välfärd har beslutat om på rättspsykiatriska grunder. På dessa grunder verkar det inte heller finnas behov av och förutsättningar för att utarbeta en överenskommelseförordning.

Ministeriet konstaterar dock att den frågeställning som landskapsregeringen framför är viktig att beakta särskilt i arbetet med att utveckla självstyrelselagen och i informationsstyrningen för att myndigheternas ansvar för förvaltningsuppgifterna och för finansieringen av dem ska vara så tydligt som möjligt. Ministeriet önskar att detta samarbete med landskapsförvaltningen fortsätter.

Raimo Antila, avdelningschef, ställföreträdare för kanslichefen

Ida Hakanen, regeringssekreterare

Distribution: Ålands landskapsregering
För kännedom: Social- och hälsovårdsminister Kaisa Juuso
Institutet för hälsa och välfärd

VN/35195/2023-STM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

Hakanen Ida 91259961P

2024-07-11

Antila Raimo 91333741P

2024-07-11